

a *administrativní struktura šlechtického dominia v pozdním středověku*, Historická geografie 34, 2007, s. 45–92; Jindřich Marek, *Bratrská nauka o posledních věcech člověka a smrt pana Kunráta Krajiře z Krajků (1487–1542)*, Miscellanea. NK ČR 19, 2005–2006, s. 33–59; literaturu obecnějšího rázu (k rozličným problémům ovšem využitelnou), jakož i speciální studie k jednotlivým objektům s Krajiří spjatým tu nezohledňuji.

Práce je faktograficky velmi bohatá a spolehlivá, psaná s využitím řady archivních (nevýdaných) pramenů; množství letopočtů, příbuzenských vazeb, cen či výětů majetků výklad místy poněkud zahlučuje, zvláště jde-li o pasáže s meritem související spíše okrajově (např. fenomén lapkovství na českomoravské hranici kolem roku 1400). Z hlediska laického čtenáře matoucí mohou být termíny snubní smlouva, jitřní věno (zjevně doslovný překlad *Morgengabe*), krákorc či bergfríd (manželská smlouva, věno, krákorc, bergfrit), Weidhofen = Český Bejdov je několikeré přehlédnutí (Waidhofen = [česky] Bejdov).

Líčení je – jak tomu v případě rodů s více větvemi ani jinak být nemůže – kombinací genealogického a chronologického přístupu, kdy se sledují (od společného předka vycházející) jednotlivé větve rodu a v rámci nich generace, řazené chronologicky. Zde pak přichází líčení politických aktivit, vývoje majetkové držby i dalších specifických aspektů (např. soudy, vnitřní záležitosti panství apod.). Do tohoto rámce jsou včleněny kapitoly orientované tematicky – např. rezidence či hospodářské aktivity (zde je ústředním bodem budování rybníční sítě na zboží Chlum u Třeboně).

V některých momentech lze s výkladem snad lehce polemizovat, případně jej doplnit. Pro ilustraci volím dvojici sídel na českomoravském pomezí. Přenesení krajiřovské rezidence z Landštejna do Nové Bystrice na sklonku 15. století dokládají stejně datační formule krajiřovských listin a listů jako písemnosti, jimiž Wolfgang z Krajků († 1491) rozděloval pozůstalost, a současně evidentně odrážejí jeho zájem o Novou Bystrici jako (budoucí) rezidenční město. Tomu ostatně nasvědčuje i jím založená tradice rodové nekropole v kapli sv. Barbory bystrického farního kostela, v těsné prostorové vazbě na panské sídlo. Ony „*dnes již neznámé archivní dokumenty*“ obsahující popisy bystrického zámku (s. 137) lze tuším nalézt v rámci deskových vkladů – popisy panských sídel, zhusta

velmi podrobné, často bývaly součástí dokumentace vyhotovované v souvislosti s majetkovými transakcemi. I po ztrátě rezidenční úlohy byl Landštejn udržován – nejen jako správní a opěrný bod, ale jako symbol krajiřovské moci v oblasti: k jednostrannému hodnocení pozdně gotické fortifikace hradu (s. 138) připomeňme, že technicky namnoze zastaralá, ale pohledově monumentální pevnostní architektura byla jedním z fenoménů své doby. Ve vnímání turecké hrozby sehrála myslím podstatnou roli (až) bitva u Moháče (1526), pro starší dobu se mi zdají paušální interpretace fortifikačních staveb odkazem na turecké nebezpečí ne zcela adekvátní.

Jako celek lze knihu Stanislavy Novákové hodnotit pozitivně – v rámci bohemikálně vymezeného úhlu pohledu zachytila dvě století rodových dějin, počátky Krajiřů v českém prostředí, jejich aktivity politické, hospodářské i konfesní a kulturní – pozornost věnuje Krajiřům jakožto ochráncům Bratří, rodovým rezidencím, heraldickým prezentacím i náhrobníkům; přehledně zmapovala i krajiřovské pečeti. Jako samostatný fenomén nebyly sledovány, avšak z výkladu přesto jasně vysvítají, integrační strategie Krajiřů ve vztahu k českému a moravskému prostředí – primárně v podobě zdejší majetkové držby, paralelně se sňatkovou politikou a úředními kariérami (ve službách krále i v zemských úřadech). Kniha je opatřena obvyklým aparátem usnadňujícím orientaci (genealogické tabulky, rejstříky) a množstvím barevných i černobílých reprodukcí a fotografií.

ROBERT ŠIMŮNEK

Zdeněk BERAN, *Poslední páni z Michalovic. Jan IV. († 1435/1436) a Jindřich II. († 1468)*, Univerzita Hradec Králové, Veduta, České Budějovice 2010

224 s., ISBN 978-80-86829-56-2

Původně rigorózní práce královéhradeckého historika Zdeňka Berana rozšiřuje dnes už geometrickou řadou narůstající literaturu věnovanou osudům šlechtických rodů či jejich jednotlivým příslušníkům. Charakter velké části těchto knih spočívá v evidenci a roztřídění pramenných zmínek, takže mnohdy jde jen o málo stravitelnou četbu a příslušné svazky slouží spíše jako příručky než k souvislému studiu. Autor si byl bezpochyby tohoto faktu vědom, což předeseilá

v pojmově poněkud konfúzní předmluvě, kde se hlásí „*ke „zlidštěnému“ pohledu na dějiny“ a k „linii v současné době nově objeveného naračného přístupu“*. Podobná metodologická východiska je třeba brát s obezřetností, neboť často naznačují rezignaci na analytický rozměr práce, kterou nahrazuje třebas i čtivé, nicméně povrchní vyprávění. V případě Beranovy knihy se našťestí jedná o standardní a ve faktografii solidně zakotvenou monografii, které by ovšem na řadě míst slušelo „dozrát“. To dokládá i vstupní kapitola, jež po vzoru kvalifikačních vysokoškolských prací podrobně seznamuje s pramennou základnou a literaturou; pro laika jde o vstup nezábavný, pro odborníka pak zbytečný, neboť se jedná ze značné části o výčet většiny důležitých edic a hlavních prací k českým dějinám 15. století.

Hutný exkurz k dějinám rodu do vystoupení dvou hlavních hrdinů knihy následuje přínosná kapitola *Dominium*, seznamující s majetkovou držbou a správní strukturou michalovických panství. Pro lepší orientaci v těchto pasážích je třeba upozornit i na barevnou přílohu č. V, která velmi přehledně ukazuje držbu rodu v kontextu širšího regionu. Beran si všímá nejen kvantitativních faktorů (Michalovici vlastnili až 70 vsí), ale i umístění statků, které se nacházely v úrodných nížinách a umožňovaly kontrolu hlavních komunikačních tepen. Rozbor správní struktury zůstal logicky na půli cesty, neboť pramenná základna přílišné výboje, zejména co se personálního zázemí týče, nedovoluje. Z úředníků známe jen několik jmen, rekonstrukce dvora a michalovické klientely (odhad 200 osob je značně nadsazený) pak vychází spíše z analogií než z dochovaných pramenů.

Centrální dvě kapitoly se věnují oběma hlavním hrdinům, Janu IV. a jeho synovi Jindřichu II., jejichž osudy načrtává autor po chronologické ose. Přínosné jsou bezesporu pasáže týkající se „malých dějin“, zejména náboženských poměrů. Četné zmínky, byť ne vždy dostatečně vyhodnocené, ukazují na praktickou toleranci mezi oběma konfesemi, ať již jde o spolupráci Michaloviců s Janem ze Smiřic či Jiřím z Poděbrad, soužití převážně utrakvistického obyvatelstva rezidenční Mladé Boleslavi s katolickou vrchností či interkonfesionální sňatky. Oproti tomu začlenění Michaloviců do „velkých dějin“ příliš nového nepřináší – často jde jen o popis jednotlivých politických událostí s tím, že členové rodu u příslušných aktů rovněž asistovali. Autor se také neubrání řadě problematických

výkladů, které jsou u tohoto typu literatury časté, ať již jde o spekulativní psychologizaci při popisu jednání šlechticů, vyvozování závažných závěrů z pouhé absence jednotlivců v různých veřejných i soukromých aktech či zdůraznění korelace mezi politickou činností a zanedbáváním správy panství. Pro středověká dominia byl požeňtáním především zkušený úředník, šlechtic měl bojovat o kapitál (ať již sociální či ekonomický) na jiných frontách – v úrovni zemské a dvorské politiky a správy.

Je škoda, že autor nezahrnul do svého pojednání i osudy Janova bratra, strakonického velkopřevora Václava z Michalovic; poměrně krátký text knihy by to jistě nezatížilo. I když se jeho osudy odvíjely po odlišných cestách, právě tato skutečnost by mohla odhalit řadu zajímavých okolností, které jsou pro studium nobility podstatné. Zmiňme např. rodové strategie při získávání církevních obrocí pro „nadbytečné“ potomky či jejich pozdější možné dilema při identifikaci s církví či rodem, která mohla být v konfliktu – v případě Michaloviců tím spíše, že se Václav ocitl na konci 40. let patnáctého století v opačném politickém bloku než Jindřich. V souvislosti s Václavovým úřadem by jistě bylo zajímavé i blíže prozkoumat jeho roli v rozchvácení držby mladoboleslavských johanitů právě ve prospěch Michaloviců.

Monografie Zdeňka Berana představuje faktograficky spolehlivou a tematicky vyváženou práci, jejíž klady spočívají především v řadě zajímavých poznatků ke konfesním poměrům a v zachycení majetkového i správního zázemí dvou generací pánů z Michalovic. Vynecháním osudů Václava nicméně byla promarněna šance poznat dynamiku vztahů uvnitř šlechtického rodu, které v tomto případě nabýzely jedinečný materiál.

ROBERT NOVOTNÝ